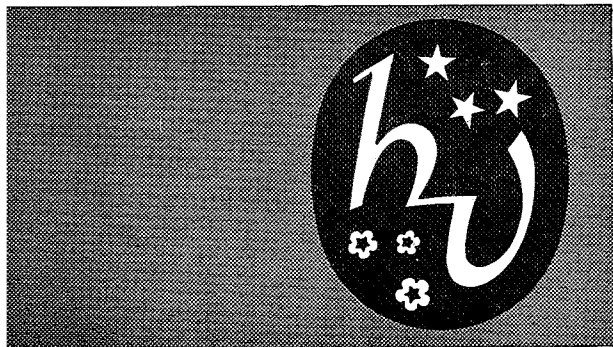

MENS EN WERELD

De Hervormde Synode, het Humanisme en de School

Heeft iemand wel eens geprobeerd u de voorde-
len van een bepaald soort sigarettenautomaat
uit te leggen? Mij wel. Ik heb ook bitterballen
geproefd, die gebakken waren in een smaak-,
reuk-, spetter- en knetterloze vetsoort, zonder
„schadelijke bestanddelen”, waar je bij bestel-
ling minimaal vijf kilo van thuis kon krijgen.
„Da's niet veel, hoor dames!” zei de juffrouw
geruststellend. Nee, 'k zie mij al met tien pond
van dit enge spul in mijn keuken.

Ik heb ook barkrukken gezien met goudleer
bekleed, geweldig chic en enorme fornuizen en
afwasmachines, waar mijn hele inventaris tege-
lijk wel in kan.

Nu zult u zich misschien afvragen, wat dit
allemaal met het humanisme te maken heeft.
Alles, want het H.V. heeft onder de vleugels
enkele instellingen, die verwant zijn aan de zo-
genaamde horeca-bedrijven en zo was het hele-
maal niet vreemd, dat mijn man een uitnodi-
gingskaart had voor de Horeca-tentoonstelling.

„Ga jij daar maar heen,” zei hij, „want ik
kan niet. Kijk goed uit, of je iets bijzonders ziet
en ga vooral ook even langs die stand, het num-
mer staat hier op de kaart geschreven.”

„Welke stand moet jij nu hebben?” vroeg de
vriendin, die voor de gezelligheid mee was ge-
gaan. „Dat weet ik niet,” zei ik, „want ik heb
de kaart aan de ingang afgegeven en daar stond
het nummer op.”

Als twee volkomen displaced persons doolden
we dus verloren rond, temidden van kroegbazen
en echte, onvervalste waardinnen, met gebleekt
haar en glimjurken aan en witte hoge laarsjes.

„Ja,” hoorden we achter ons bij een afwas-
machine, waar je het vaatwerk in grote rekken
heen en weer zag rijden, „t gaat mijn niet om
die paar schotels, maar om de koppe en de
glaze!”

Wij schoten giechelend verder, langs talloze
wijn- en dranktentjes, waar geroutineerde proe-
vers breeduit, op hun gemak uitgebreide bestel-
lingen zaten op te geven. „Niet voor ons”,
zeiden we spijtig.

Na het koekje, dat we mochten proeven en
bij de sigarettenautomaat, vroegen ze vriende-
lijk: „Hebt u zelf ook een bedrijf?” „Nee”,
schudden we bedremmeld en we voelden haast
aan den lijve de plof, waarmee ze ons lieten
vallen. Ergens werden „zonder aanzien des per-
soons” ijsjes weggegeven en al likkend slenter-
den we nog langs heerlijke ligstoelen, waar een
paar heren zich verzaligd in heen en weer lieten
deinen. Niet voor onze moede leden...

„Heb je nog wat gezien?” vroeg mijn man
's avonds. „Ja”, zei ik, „een prachtige barkruk
met goudleer! Maar dat is niets voor ons...”

Al in 1947 heeft het congres van het Huma-
nistisch Verbond zich bezig gehouden met de
openbare school. Humanisten waarden die
school als een ontmoetingspunt voor kinderen
uit verschillende maatschappelijke, politieke en
levensbeschouwelijke milieu's. Daardoor kan die
school een belangrijke bijdrage leveren tot de
doorbreking van de verzuiling. De bijzondere
confessionele school wordt dan ook in onze
kring weinig op prijs gesteld. Dat neemt niet
weg, dat de toelichting op bovengenoemd rap-
port het democratisch recht op bijzonder onder-
wijs met steun van de overheid erkende. In een
democratie mag binnen de grenzen van open-
bare orde en goede zeden, ook aan uitingen
die men niet waardeert de volle ontplooiings-
mogelijkheid niet onthouden worden.

Maar om dezelfde reden was het de huma-
nisten een doorn in het oog, dat aan de open-
bare school wel godsdienstles gegeven mag wor-
den (voor wie daar prijs op stellen), maar geen
humanistisch vormingsonderwijs. De wet spreekt
daar tenminste niet van. Men kan er over
twisten of humanisten steeds en overal dit
vormingsonderwijs zouden willen geven. Maar
twee dingen staan vast: 1e dat er ouders zijn
die zulk onderwijs op prijs zouden stellen, en
2e dat de wet het aan de humanisten zelf be-
hoort over te laten of ze van de geboden ge-
legenheid ook gebruik willen maken. Vandaar
dat het Humanistisch Verbond naar aanleiding
van de Mammouth-wet aangedrongen heeft op
wijziging van de gebruikelijke bepalingen die
het humanistisch vormingsonderwijs niet als
mogelijkheid erkennen.

Aan de minister is een voorstel tot wetswij-
ziging gedaan, waardoor aan door de Kroon
toegelaten genootschappen op geestelijke grond-
slag overeenkomstige mogelijkheden geboden
zouden worden als aan kerkgenootschappen. Dit
voorstel is bij de memorie van wijziging niet
overgenomen. Daarom heeft het Verbond ook
de Kamer op deze kwestie gewezen. Bovendien
is aan enkele lichamen gevraagd aan dit voor-
stel adhaesie te betuigen. Deze vraag is gesteld
aan Volksonderwijs, de Nederlandse Onderwij-
zers Vereniging, de Centrale Commissie voor
Vrijzinnig Protestantisme en de Hervormde
Raad voor de zaken van Kerk en School. Deze
laatste heeft nu geantwoord, zoals men uit de
kranten heeft kunnen lezen.

Dit antwoord was in feite positief. Dat mocht
men ook verwachten na het Herderlijk Schrij-
ven van de Synode van 1955, waarin men leest:
„Vrijheid van geweten, geloofsovertuiging en
medeverantwoordelijkheid voor de vrijheid van
de ander, zijn verworvenheden en waarden, die
wij als christenen tezamen met niet-christenen
in het staatkundige en ook in het maatschap-
pelijke leven hebben te verdedigen en te ver-
diepen. Met het oog op onze verantwoorde-
lijkheid voor deze waarden mogen wij ook als
christenen geen moeilijkheden in de weg leggen
aan de humanisten, als zij een eigen plaats vra-
gen voor hún zorg aan de mens in de strijd-

krachten en op andere plaatsen in de samen-
leving”.

In overeenstemming daarmee heeft de Raad
voor Kerk en School thans uitgesproken dat
naar zijn overtuiging in het gehoorzamen aan
het Evangelie het heil van ons volk gelegen is.
Daarom kan de Hervormde Kerk humanistisch
vormingsonderwijs niet actief bevorderen. Maar
de kerk is van oordeel dat de overheid haar
onderdanen ruimte moet laten, ook om huma-
nist te zijn. Dit oordeel berust op de opdracht
de ander in zijn anders-zijn vanuit het evan-
gelie mee te dragen en hem dus de ruimte tot
dit anders-zijn niet met machtsmiddelen te ont-
nemen. Het laat de Kerk niet met rust dat
ieder het evangelie aanvaardt, maar zij erkent
de vrijheid tot dit niet aanvaarden. De raad
spreekt daarbij duidelijk uit dat naar zijn me-
ning godsdienstonderwijs en vormingsonderwijs
niet gelijksoortig zijn en wil dan ook dat het
vormingsonderwijs in een afzonderlijk artikel
geregeld wordt, maar overigens zoals door het
Humanistisch Verbond voorgesteld.*

Deze stellingname maakt het in elk geval
voor ieder duidelijk dat het onthouden van de
mogelijkheid tot humanistisch vormingsonder-
wijs in de wet, eventueel zou geschieden tegen
de opinie van de meerderheid in de hervormde
Synode in. Maar het schijnt wel, dat de Sy-
node aan dit vraagstuk zwaar getild heeft. Dit
hoeft niemand te verwonderen, die beseft, dat
de verdraagzaamheid zich gemakkelijker in al-
gemene formules laat omschrijven (Herderlijk
Schrijven 1955, Magister Stokman in de Ka-
mer) dan in feite verwerkelijken. Dit laatste
vergt een veel grotere zelfoverwinning. Des te
meer is het verheugend, niet alleen voor het
Humanistisch Verbond, maar ook voor de ver-
scheurde Nederlandse samenleving, dat de Sy-
node dit volbracht heeft.

Maar dit alles is nog maar een begin! Sinds
jaren werken christenen, humanisten en school-
mensen aan een rapport over de grondslagen
van de openbare school. En vervolgens aan een
nadere plaatsbepaling van godsdienst-onderwijs
en vormingsonderwijs in die school, ook in ver-
band met de eigen taak van die school ten aan-
zien van de vorming der leerlingen. Het zou
van ongehoorde betekenis zijn als ook daar-
over wederzijdse verstandhouding mogelijk
bleek. Dat is niet uitgesloten! Maar daar zal
de Synode wellicht nog zwaarder aan tillen.
Laat zij het doen in het besef, dat daarbij meer
op het spel staat dan een of ander rapport: in
feite gaat het dan om de vraag of wij in Ne-
derland in staat zijn met en voor elkaar ver-
antwoordelijkheid te dragen.

Die vraag wordt binnenkort beslist. Misschien
voor jaren! Daarbij is het christen-zijn – en het
humanist-zijn – in de Nederlandse samenleving
aan de orde.
J. P. van Praag.

* Deze samenvatting van het hervormde
standpunt blijft uiteraard voor verantwoorde-
lijkheid van schrijver dezes.

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
17e jaargang no. 5 – 10 maart 1962

Kritisch allerlei

De Linie weet te melden, dat er in het Nieuwsblad voor Dongen iemand adverteert, die bezorgd is voor de hele mens. Komt u ooit in Dongen, dan weet u waar u terecht kunt:

„Doe je Dondertje goed, want... je Zieltje zit er in.

Laat daarom met de komende feestdagen uw hors d'oeuvres enz. verzorgen door Hotel Regina.”

Ernstiger is echter een knipsel uit Vrije Geluiden, dat een lezer uit Haarlem ons stuurt, en waaruit onder andere blijkt:

„Dr. Szczesny is veertien jaar lang vast medewerker geweest aan de Bayerische Rundfunk voor een rubriek, die „Erwachsenenbildung” (opvoeding van volwassenen) heet. Nu heeft Szczesny, naar aanleiding van een door hem te houden lezing over het rooms-katholicisme, blijkbaar moeilijkheden gekregen met de (rooms-katholieke) programmaleider aldaar. De uitzendingen werden verboden. Szczesny wordt ontslagen. Groot rumoer in Beieren, maar de (blijkbaar in meerderheid rooms-katholieke) radioraad aldaar handhaaft het ontslag.”

Commentaar overbodig.

„Het socialistische lid van het Britse Lagerhuis Norman Dodds heeft besloten temidden van de zigeuners te Darenth in het graafschap Kent te gaan wonen. Dodds is hiertoe overgegaan uit protest tegen een besluit van de plaatselijke autoriteiten dat de zigeuners uit Darenth moeten verdrijven. Hij zei dat hij bij de zigeuners zal blijven tot er iets voor hen wordt gedaan. (...) „Het is zinloos, wreed en grof deze mensen weg te sturen, nu zij in de winter nergens anders heen kunnen,” aldus Dodds.”

Misschien niet zo'n heel belangrijk berichtje, dit uit Het Vaderland. Maar toch wel onze aandacht waard, omdat er gelukkig nog mensen zijn die zich het lot van hun medemensen aantrekken, als die onder de stoomwals van onze moderne, o zo efficiënte bureaucratie verpletterd dreigen te worden.

De communistenangst van Het Parool begint langzamerhand bedenkelijke vormen aan te nemen, zoals blijkt uit de berichtgeving over de demonstraties te Parijs. Begin februari organiseerden de communistische partij, de socialistische P.S.U., de katholieke vakbond C.G.T. en de studentenorganisatie Unef een demonstratie tegen het mensonwaardig optreden van de fascistische O.A.S. Tegen het einde van die slechts een uur durende demonstratie kwam de speciale politieafdeling C.R.S. in actie, die onder leiding staat van de in Parijs beruchte prefect Papon, een man die al eerder (denk aan 19 december) getoond had

met zijn sympathieën eerder aan de kant van de O.A.S. dan aan die van de democratie te staan en die alleen door duistere figuren in de Franse staatsleiding wordt gedekt, welke ook niet geheel afkerig zijn van het militante fascisme. Dat optreden kostte acht doden en vele gewonden. Het Parool schrijft dan de volgende dag:

„Het is duidelijk, dat de communistische partij besloten heeft iedere straatdemonstratie aan te grijpen om aan de actie tegen de O.A.S. het karakter van een gewelddadige strijd te geven en bovendien die strijd dan te richten tegen de regering”.

een voorlichting, waarover De Groene niet ten onrechte opmerkt: „President de Gaulle, die bij al zijn functies ook nog die van Parijs' correspondent van Het Parool schijnt te vervullen, is niet alleen van mening, dat de bestrijding van de O.A.S. een zaak is, die alleen hem aangaat, hij wil er ook de nadruk op leggen, dat ieder die aan de openbare manifestaties tegen de O.A.S. deelneemt of communist is of de communisten in de kaart speelt.”

Alsof Frankrijk door een communistische staatsgreep bedreigd wordt in plaats van door de fascistische! Nee, Parool, afkeer van en angst voor het communisme kunnen ook de rechtse extremisten in de kaart spelen en dat deed uw geschrijf.

Moeilijker nog kreeg de Paroolcorrespondent het, toen enkele dagen later, behalve de links-socialistische P.S.U., ook de rechts-socialistische S.F.I.O. (waarmee het blad zich kennelijk meer verwant voelt) de straat op ging, om tegen het bovenvermelde politioptreden te demonstren. Dat werd een prachtige betuiging van solidariteit, waarbij zich geen enkel incident voordeed, omdat er door de politie niet geschoten werd. Er hebben minstens 20.000 mensen aan meegedaan (andere bronnen spraken van een half miljoen, maar die bronnen verzwijgt Het Parool). Wat moet de Parijse correspondent daar nu mee aan? Welnu, hij schrijft:

„Meer dan ooit rijst de vraag, waarom deze betoging nodig was. Ze heeft het vertrouwen van de politie in het goed recht van haar gedragingen geenszins aangetast. Ze heeft niets tot het prestige van de „volksactie” bijgedragen. Waarom de vuist te ballen, als men tegelijkertijd aankondigt, dat die vuist in de broekzak verborgen zal blijven?”

Blijkbaar is Het Parool van mening, dat men alleen door geweld prestige kan verwerven. Gelukkig denken de Parijse democraten daar anders over, zoals eens te meer bleek bij de begrafenis van de slachtoffers der eerste demonstratie, die door mensen van alle richtingen is aangegrepen voor een

vreedzame betoging tegen het fascisme en tegen de relaties van de O.A.S. in het gezagsapparaat. Die demonstraties hebben ons vertrouwen in de kracht van de democratie versterkt, al hebben er waarschijnlijk ook wel communisten aan deelgenomen. Het is jammer, dat een blad dat in het fascisme gezien zijn verleden, toch wel een even grote vijand moet zien als wij, door een tot neurose geworden angst voor een andere vijand tot zulke vreemde conclusies moet komen.

Wij lezen altijd graag in „Onderweg”, omdat dat veertiendaags blad voor de Benelux ons eenvoudigen van geest zo gaarne de weg wil wijzen tot God en christendom, zonder welke ons bestaan in zijn ogen toch maar een zielige vertoning is. Wij vinden daar onder andere deze opmerking in: „Een christen gelooft er niets van dat de mens iets bij God goed zou kunnen maken” en uit de verdere tekst blijkt, dat „een christen” nooit rooms-katholiek kan zijn, omdat verworpen worden „vasten of allerlei goede werken om bij God weer in een goed blaadje te komen.” Nadat wij er aldus van overtuigd zijn geraakt, hoe onchristelijk onze roomse medeburgers wel zijn, lezen we: „Wij hebben naar Gods rechtvaardig oordeel eeuwige straf verdiend; maar is er dan geen mogelijkheid die straf te ontgaan?” Welnu, u begrijpt al dat dat onmogelijk is, als wij niet door „een echt zonde-loos mens, die tegelijk ook God is” verlost worden. Nog steeds zoekend naar die weg tot God die het blad ons toch zo graag wilde wijzen, lezen wij dan:

„Zijn dan alle wegen gesloten? Inderdaad, dat gelooft de christen. Er is geen weg van ons naar God, waarlangs we het kwaad van ons leven kunnen goedmaken. Al die wegen, de weg van het lijden, de weg van de vroomheid, de weg van de goede werken, ze lopen allemaal dood. De christen gelooft niet in die wegen. Wat niet wil zeggen dat wij, christenen, ook niet vaak denken dat we iets goed gemaakt hebben. Maar als we dat denken zijn we op de verkeerde

weg. Er is maar één weg die niet doodloopt en dat is de weg van God naar ons.”

Conclusie: die weg kan ook de redacteur van „Onderweg” ons niet wijzen, zolang God ons die Zelf niet wijst. Zolang zullen we dus maar in ons alleronchristelijkst bestaantje voortploeteren in de 'waanvoorstelling', dat wij hier op aarde ook een taak hebben, dat wij hier wel iets goeds kunnen doen. Misschien is het een kleine steun, dat wij bij tijd en wijle ook eens bij al die onchristelijke katholieken kunnen aankloppen, die met hun 'goede werken' dan tenminste nog eens iets anders kunnen dan zondigen. Dat wettigt althans nog enig optimisme.

Maar of we dan aan het juiste adres zijn, vragen wij ons toch weer af, als wij in het veertiendaags gemeenteblad van kerk en wereld 'Contact' lezen:

„De verenigde Raad van Protestantse Kerken in Italië heeft een officieel protest doen horen tegen een wantoestand, die de laatste tijd in verschillende rooms-katholieke ziekenhuizen is binnengeslopen. Keer op keer is het voorgekomen, dat pasgeboren kinderen, buiten medeweten der ouders, in de rooms-katholieke kerk werden gedoopt. Vooral in Turijn is dit veelvuldig gebeurd.”

Met het oog op komende volkstellingen, veronderstellen wij zo.

En Hengelose lezer licht ons in over de vragen en antwoorden waarmee het hervormde kerkboekje voor catechetisch onderwijs begint:

„Les 1. De Schepping. Gen. 1, 2. Vragen en antwoorden.

1. Waarmee begint de bijbel? De bijbel begint met het Oude Testament.

2. En waarmee begint het boek Genesis? Het boek Genesis begint met de Schepping.

3. Waarnaar vragen wij? Wij mensen vragen naar mens en wereld.”

Het is jammer dat de hoofdletters ontbreken, die ons abonnementenaantal aanzienlijk zou doen stijgen!

Zweer nimmer bij de herfst, want ge zoudt zweren bij ziekte en verdriet en ondergang, en zweer niet bij de winter, bij de pure en naakte dood, wit van verbittering,

en zweer niet bij de lente, want haar knoppen beloven meer dan zij u geven kan, en zweer nooit bij de zomer, want uw lippen proeven vruchten eer die voldragen zijn:

zweer, als gij zweren wilt, bij vier seizoenen tezamen, bij het jaar, het samenstel; zweer liever niet, ge zoudt u veilig wanen;

wees stil en waak en wacht: uw leven zal andere, diepere getijden kennen en als gij dood gaat wacht gij nog. Wees stil.

Uit: Michel van der Plas – Edelman- Bedelman/Gedichten 1945-1955. 's-Gravenhage, 1960. Uitgeverij A. A. M. Stols/J.-P. Barth.

Het **existentialisme**

als wijsgerige poging

Nadat de lezers van „Mens en Wereld” in een reeks van twaalf artikelen zijn geconfronteerd met een aantal existentiële filosofen willen wij deze reeks voorlopig afsluiten opdat er andere reeksen filosofische- en psychologische artikelen kunnen verschijnen in ons humanistische lijfblad. Want wij zijn niet van mening dat de existentiële filosofie het einde van alle wijsheid betekent noch dat zij een bezit voor altijd zou zijn. Maar wel behoort zij tot onze tijd zoals bijvoorbeeld de getechniseerde industrie, de bagatellisering van de mens, de bureaucratie en de atoombom tot onze tijd behoren. Men kan voor of tegen deze filosofie zijn, men kan het een kracht van betekenis vinden of aan een doodverklaring ervan werken, men kan haar literaire scheppingen (romans en toneelstukken) bewonderen of er zich door laten inspireren tot leeslessen, men kan er zo diep door geschokt zijn dat men in de grootste ellende een nieuw leven begint of men kan haar psychisch verdringen en blijven verdringen, zij behoort onafscheidelijk tot onze eeuw.

Tijdverschijnsel

Dat het existentialisme als tijdverschijnsel niet te ontkennen valt zal wel niemand willen betwisten. Voor dat tijdverschijnsel zijn drie aanwijsbare oorzaken te noemen. In de eerste plaats doen wij afstand van verschillende traditionele levensbeschouwingen. In de tijden der godsdienstige orthodoxie en van het wijsgerig rationalisme was er een zekerheid die de huidige mens is komen te ontvallen. Voorheen trachtte men tot een begrip van het heelal te komen. Men had vertrouwen in de kracht der rede en verloor deze niet ondanks de mislukkingen. In de laatste decennia komt plotseling het besef op: die weg is onbegaanbaar geworden. Het heeft geen zin deze pogingen om het geheel van wereld en leven in een rationele greep te krijgen voort te zetten. Men heeft het genoemde vertrouwen in deze kracht der rede verloren en is ertoe gekomen een andere weg te bewandelen, daarbij uitgaande van de mens en de situatie die aan hem vastzit. De bezinning op de situatie van de mens in de wereld is uitgangspunt geworden. Misschien komen we tot het laatste inzicht, dat er geen bepaalde uiteindelijke norm is, maar willekeur. Doch ook in dat geval moeten we deze nieuwe weg van wijsgerige bezinning bewandelen, van bezinning op de existentie van de mens.

Een tweede oorzaak voor het existentialisme als tijdverschijnsel is de bedreiging van de mens door een uitvinding die van de mens zelf afkomstig is. De natuurwetenschap, de wereld der techniek, heeft een eigen leven gekregen en sleurt de mensen mee als een soort slaven. Het moment komt dat de mens zich hiertegen verzet en zich afvraagt of dit nog beantwoordt aan zijn eigenlijke menszijn.

Lezingen voor de radio

11 maart, 9.45 uur (VARA): dr. J. P. van Praag: „Heeft het leven zin?”

18 maart, 9.45 uur (VARA): dr. H. Bongers: „Schip in nood”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

Een derde oorzaak voor het existentialisme als tijdverschijnsel is de distantie die we verwerven ten aanzien van de natuurwetenschappelijke beschouwingswijze die niet zonder meer op de mens kan worden toegepast.

Modeverschijnsel

Het existentialisme als tijdverschijnsel doet zich ook voor als modeverschijnsel. Vooral de laatste oorlog deed het afstand doen van het traditionele tot een revolutionaire vloed wassen. Men staat in het lege, onverschillig en spottend. Men ziet een mogelijkheid het wantrouwen en ongelooft positief te interpreteren met de leuze: je kunt er op los leven. Of zoals de vroegrijpen in een film het formuleerden: „Laten we vandaag de bloemetjes buiten zetten, want morgen zijn we radioactief.” Het katastrofale, geprotonceerde, brutale doet zich als het karakteristieke voor. Dan gaat het om een – zij het begrijpelijk – modeverschijnsel. Maar men ver-eenzelvige dit would-be existentialisme niet met het existentialisme als ernstige wijsgerige poging, die wordt ondernomen door de sterkste denkers van onze tijd.

Objectiverende mensbeschouwing?

De ontwikkeling der wetenschap kwam niet voort uit de metafysische concepties. Zij trok zich zelfs niets aan van het Hegelse systeem en ging haar eigen weg van ontdekken en ontwerpen. Menselijke ontwerpen – geponeerde structuurschemata – liggen aan wetenschap ten grondslag. Deze zijn onberedeneerbaar en daardoor te vervangen, zoals bijvoorbeeld de sprong van Newton naar Einstein duidelijk maakt. Het wetenschappelijk onderzoek is daardoor enorm gestimuleerd. De overeenkomst van de existentiële filosofie met de moderne wetenschap is dat zij eveneens afstand doet van de metafysische conceptie. Maar zij ging boven het wetenschappelijk denken uit. De wetenschappelijke opzet bleek tekort te schieten. Het objectiverende wetenschappelijke onderzoek moest falen met betrekking tot zijn toepassing op de mens omdat dit onderzoek niet anders kan dan het subject tot object maken. De objectiverende houding doet het voorkomen alsof men de mens als object kan leren kennen terwijl de mens vrijheid is. Ontwikkelingen in de levensfilosofie (men denke bijvoorbeeld aan Bergson) en in de psychologie (men denke bijvoorbeeld aan het concrete mensbegrip, zoals dit tot uitdrukking komt in de psychoanalytische praktijk van Freud) leiden rechtstreeks toe naar de mensbeschouwing in de existentialistische zin van het woord.

Alles wat zich aan objectiverende beschouwing etabaleert is door de mens geponeerd. Maar de mens is niet te begrijpen uit de ontwerpen die door de mens gemaakt zijn. Er is een on-

mogelijk werk gaande, want de mens laat zich niet tot object maken. De als subject levende mens is voortdurend bezig zijn mogelijkheden te realiseren.

Humanisme

Aan alle beschouwingswijzen die de geschiedenis der filosofie oplevert ligt een menselijke houding ten grondslag. Dit inzicht leidt tot het existentiële filosofisch denken. Een centrale vraag is: Staat de mens temidden van een chaos waaraan hij zelf zin moet geven (zo bijvoorbeeld Sartre) of staat hij temidden van een kosmos waarin de zinvervulling te vinden is (zo bijvoorbeeld Jaspers). Het is een aloude vraag die opnieuw wordt gesteld.

Ook over de oude vraag van het humanisme hebben de existentialisten nieuw licht geworpen. Het zou weinig existentialistisch zijn om daaruit bepaalde conclusies te trekken en die aan andere humanisten op te leggen. Want het gaat om de vrijheid, zelfs van mede-humanisten. Een humanist is iemand die een andersoortige humanist niet voor de voeten loopt, aldus zou de definitie kunnen luiden. Wij doen anderszijds geen goed woordje voor de existentiële humanisten noch bepleiten wij de oprichting van een existentialistische werkgemeenschap in de partij van het humanisme. Maar wel wijzen wij – wellicht ten overvloede – ook in dit opzicht op de veelzijdigheid en openheid van het Humanistisch Verbond, dat de existentiële humanisten geenszins buitensluit evenmin als hun kritische opposanten. Of om het met de royale woorden van voorzitter Van Praag te zeggen: Het Humanistisch Verbond „wil ruimte bieden voor practici en theoretici, voor opstandigen en bezadigden, voor religieuzen en rationalisten, voor existentialisten, idealisten, positivisten, kortom voor wat voor stromingen er binnen het humanisme maar zijn.”

Dr. Jac de Roy.

In memoriam

Het is goed om ook in Mens en Wereld enkele woorden te wijden aan de nagedachtenis van M. G. Warffemius, die, in de ouderdom van 75 jaar, in Delft overleed.

Ook wanneer het H.V. niet zou zijn opgericht, zou Warffemius dezelfde overtuigde, enthousiaste en strijdbare humanist zijn geweest. Zijn levensovertuiging was gevormd en onwrikbaar vóór het H.V. en hij heeft zijn gaven nu in dienst gesteld van de jonge organisatie, die hem als een der eerste leden inschreef. Als hoofdbestuurslid tot 1952, als voorzitter van de gemeenschap Delft, van de oprichting af tot 1959, werkte hij mede aan de groei van het Verbond. Als geboren onderwijzer stelde hij zijn licht niet onder de korenmaat maar liet hij velen deelgenoot worden van zijn inzichten en denkbeelden, in brochures, artikelen in onze organen en in spreekbeurten in vele gemeenschappen. Liefde voor het leven – hij wist bijzonder veel van de flora van ons land –, mededogen met verdrukten en verantwoordelijkheidsbesef voor de samenleving, waarin ieder naar zijn aanleg zijn gaven moest kunnen ontplooien zijn de drijfveren geweest van zijn leven. Het moet voor zijn vrouw en zijn dochter met wie hij in zo'n gelukkige harmonie leefde een troost zijn, dat velen met eerbied en liefde aan hem zullen blijven denken.

B.

Zondag 18 maart 1962

Wereldinvalidendag

Op 20 september 1959 heeft de in Rome zetende „Fédération internationale des mutilés, des invalides du travail et des invalides civils” (F.I.M.I.T.I.C.) een belangwekkend initiatief genomen. In een vergadering van deze organisatie te Zürich (Zwits.) werd n.l. besloten, elk jaar een speciale dag te wijden aan het gedenken van de invalide mens. Deze „Wereldinvalidendag” zal vallen op de laatste zondag vóór het begin van de lente – het seizoen, dat ook voor de gehandicapte als symbool mag gelden van nieuwe kracht en levensvreugd.

Op 20 maart 1960 werd deze dag voor het eerst gevierd. Vijftien landen – alle bij de F.I.M.I.T.I.C. aangesloten – namen aan deze herdenking deel. Eén der hoogtepunten was daarbij de onthulling van het monument in Marcinelle (Belg.), dat daar met internationale medewerking gebouwd werd als een herinnering aan de mijnramp in dat stadje.

De tweede viering van Wereldinvalidendag, op 19 maart 1961, zag het aantal deelnemende landen toenemen tot tweeëntwintig, waaronder voor het eerst ook India en Pakistan. En verwacht mag worden dat ook de derde viering, op zondag 18 maart a.s., wederom getuigen zal van de belangstelling die dit initiatief steeds meer gaat ondervinden.

De leidende gedachte daarbij is, deze dag tot een jaarlijks terugkerende traditie te maken, waarbij in een zo groot mogelijk verband een ogenblik wordt stilgestaan bij de noden en problemen van de invaliden, en erkentelijkheid betuigd kan worden aan al diegenen die hun fysieke welzijn aan het maatschappelijk belang hebben geofferd.

Uit publicaties van de Algemene Nederland-

se Invalidenbond (A.N.I.B.) blijkt, dat ook in ons land een belangrijke interesse voor dit streven wordt gevonden. Zo mocht – om enkele voorbeelden te geven – het hoofdbestuur van deze bond het vorige jaar de medewerking ontvangen van:

- Z. Em. Kardinaal Alfrink, aartsbisshop van Utrecht, die in zijn diocesane weekblad een speciaal artikel op liet nemen gewijd aan Wereldinvalidendag;
- de Generale Synode der Nederlands Hervormde Kerk, die Wereldinvalidendag belichtte in zijn organen „Hervormd Nederland” en „Woord en Dienst”;
- de Commissie tot behartiging van belangen van de Remonstrantse Broederschap, die tot alle predikanten en proponenten het verzoek richtte, in de diensten van de bewuste zondag zo mogelijk enkele woorden aan Wereldinvalidendag te wijden.

Misschien zijn bovenstaande feiten U reeds bekend. Maar mocht dit niet zo zijn, dan lijkt het mij goed U deze alsnog onder het oog te brengen. Gezien de strekking van deze gedenk- dag en de weerklink, die hij blijkbaar in kerke- lijke delen van ons volk heeft gevonden, kan dan wellicht overwogen worden hieraan ook van Humanistische zijde enige gepaste aandacht te besteden.

Ongetwijfeld zal het hoofdbestuur der A.N.I.B. u daartoe gaarne willen helpen aan verdere gegevens. Het adres van deze organi- satie is: Bezuidenhoutseweg 105, 's-Gravenhage, tel. 070-85 37 32.

A. P. Kloppe,
Molenweg 33,
Wassenaar.

De moderne mens en zijn toekomst

Onlangs werd in Düsseldorf een internationaal congres over psychoanalyse gehouden, waar ook de bekende psycholoog prof. Erich Fromm sprak. Dr. J. J. C. Marlet bezocht het congres en gaf in „De Tijd” het volgende verslag van de lezing van Fromm, die sprak over „Der moderne Mensch und seine Zukunft”. „De vraag werd gesteld of de mens nog wel een toekomst heeft. De atoombom is het ergste ziekteverschijnsel van de mensheid. De voorgeschiedenis van de moderne mens (de mens in de westelijke industrielanden) kan in enkele grote etappen worden geschetst. Na een lange periode van afgodendienst ontstond het profetische messianisme. Het christendom entte deze gedachte in Europa. Hier kwam de joodse heilsgedachte in contact met de Grieks-Romeinse wetenschap. Tijdens de Renaissance gaat de mens in groeiende mate de natuur beheersen. Techniek en industrie nemen grotere vormen aan. Het humanisme bereikt zijn hoogtepunt in de 17e en 18e eeuw. De religieuze gevoelens zijn onverschaald. Nog een eeuw later schijnt de messiaanse wensdroom in vervulling te gaan: vrede en een goede mensheid. In de 20ste eeuw worden alle verwachtingen wreid verstoord, door twee wereldoorlogen, het Hitlerisme en het Stalinisme. Wat was er met de mens gebeurd?

De mens die een individu hoopte te worden, werd tot producent-consumant en verder tot een heen en weer geworpen angstig atoom. De 19e eeuw was een individualist, die oog in oog stond met een hem bekende autoriteit; hij had de morele plicht om te sparen want sparen was een deugd. De 20ste eeuw is een teamlid zonder individualiteit, die niets ver-

mag tegen vigerende anonieme autoriteiten zoals common sense e.a.; hij spaart niet want de gemeenschap zorgt voor alles; hij verbruikt alleen maar, de „eeuwige zuigeling” aan de borst van de grote coöperatie, de staat. De ziekte van onze eeuw is de vervreemding. Ging de vroegere afgodendienaar er toe over met eigen handen een beeld te maken en dit te aanbidden, de moderne mens aanbidt zijn werk, zijn living! Het atoomwapen is de uitdrukking van het menselijk vernuft en van het menselijk streven. Dit wapen is sterker dan wij zelf, wij worden door het „ding” beheerst, figuurlijk en letterlijk. De mens dood, zijn product leve. Wat heden gebeurt is niet meer goed of slecht, maar vervreemd. Als Eichmann ter verontschuldiging aanvoert: „Ik ben alleen maar een bureaucraat, een werktuig, een organisator”, dan moeten wij bedenken dat we allemaal in meerdere of mindere mate hetzelfde doen en zijn als hij.

Wat is nu de toekomst van de moderne mens?

Barbarisme (dictatuur van de overlevenden na een atoomoorlog: robots over robots) of een nieuwe renaissance van het humanisme, aldus Fromm. De toekomst is in het gunstigste geval, dat de mens niet meer „gereden” wordt door de dingen, maar dat de Mens zichzelf weer in het zadel zet. Dit was de voordracht van Erich Fromm, in scherp zwart en wit, maar het meest to the point waar hij het alternatief van de mens nu formuleert.

Jeugdcriminaliteit in de Veren. Staten

Een commissie van onderzoek uit de Amerikaanse senaat heeft verslag uitgebracht over de gestadige toeneming van de jeugdmisdadigheid in hoofdzaak onder de kinderen van de zogenaamde „arbeiders met witte boord”.

De commissie verklaart dat haar cijfers betrekking hebben op gedetailleerde studies over de jaren 1940 tot en met 1959, en op een belangrijke oriënterende studie over het grootste deel van 1960.

In een begeleidende verklaring deelt senator Thomas J. Dodd, voorzitter van de commissie, mede, dat uit het onderzoek is gebleken dat de smokkelhandel in verdovende middelen en het gebruik van narcotica door minderjarigen in de Verenigde Staten een recordomvang hebben bereikt.

Dodd verklaart dat een enquête onder federale rechters en andere federale autoriteiten heeft aangetoond dat 75 t.h. van hem meent, dat de federale wetgeving op dit punt herziening behoeft.

Het rapport spreekt van een „alarmerende wijziging in het patroon der jeugdcriminaliteit” sinds 1940. Deze was in 1959 177 % groter dan in 1958. In eerstgenoemd jaar verschenen 773.000 minderjarigen voor de kinderrechter, 666.000 van hen waren tussen 10 en 17 jaar oud.

Volgens het rapport zijn de grote steden nog steeds de voornaamste leveranciers van delinquenten, maar de buitenwijken vertonen in 1959 een relatieve stijging van 7 %, de landelijke gebieden van 15 %.

Deze verschuiving in de richting van de buitenwijken, is een duidelijk teken, dat de stijging voor een groot deel te wijten is aan sterke toename bij de kinderen van de zogenaamde „white-collar-groepen”, aldus het rapport.

„Volgens de nationale en staatspolitie neemt het aantal gevallen van baldadigheid, mishandeling, inbraak, diefstal en ordeverstoring, gepleegd door jongelui die daarvoor geen ander motief kunnen hebben dan sensatiezucht, voortdurend toe.”

De senatoren voegen hieraan toe dat sociologen tot de conclusie zijn gekomen, dat „ouders veel van hun vroeger gezag over hun kinderen hebben ingeboet.”

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: P. W. van der Vliet
Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker,
dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof,
H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Schijvenschouw

Van St. Paul's naar de St. Jan

In zijn onlangs verschenen boek *Reiziger in Europa* (Amsterdam, De Arbeiderspers, 1961) zegt R. Blijstra van de Goudse Janskerk, die in haar muren de fameuze Glazen draagt en een sinds kort weer prachtig barok klinkend orgel uit 1732:

Zij maakt met al haar trek- en steunbalken, met haar welhaast weggemoffeld orgel, en haar onluisterende nissen de indruk van een slaapster, die nooit meer gewekt wil worden. De strijd, die hier zo duidelijk gestreden werd, is reeds eeuwen geleden beslecht en een verzoenende stilte is overgebleven.

Die verzoenende stilte vormt de voornaamste bekoorlijkheid van de St. Jan, het evenwicht tussen macht en berusting, tussen praal en inkeer.

Er zijn veel voormalige rooms-katholieke kerken, die, wilden ze hun oude functie herkrijgen, statiger, grootser en eerlijker zouden worden. Bij de St. Jan van Gouda is dit niet het geval, hier zou de ene helft katholiek kunnen zijn, de andere helft protestants.

In werkelijkheid is dit ook zo: het koor is katholiek, het schip is protestants, het geheel is de kerk der verdraagzaamheid, een deugd, die, boven alle verheven, het minst wordt beoefend.

Daarom is de St. Jan zo verheven als geen kerk, die ik ooit bezocht heb, daarom is dit bedehuis voor mij de schoonste van alle kerken, kathedralen en kapellen, omdat hier de mens de mens heeft kunnen lijden.

Een heel bijzonder beeld biedt deze kerk eens per jaar, wanneer solisten, het koor van de Bachvereniging en leden van het Concertgebouworkest er in het Holland Festival hun jaarlijkse concert geven. Maar nog nooit heeft Anthon van der Horst de door Blijstra geschetste sfeer zo ideaal vervuld als op 25 juni 1958, toen hij het Dettinger Te Deum van Händel dirigeerde.

De aanleiding tot deze muziek kan ons lauwer laten. De veldslag die George II min of meer bij ongeluk had gewonnen, was al bijna een half jaar historie toen ze met deze muziek in een dankdienst in St. Paul's werd herdacht.

Latijnse hymne

Des te merkwaardiger (niet voor historici maar wel voor wie zo maar over de historie nadenkt) is de keuze van de tekst: het Te Deum. Een Latijnse hymne uit de vijfde of zesde eeuw en dus te oeroud om uitgesproken „rooms” te zijn, maar toch een onvervreemdbaar deel van de rooms-katholieke kerkliederenschat.

Boekenweeknummer

In verband met de Boekenweek die van 31 maart tot en met 7 april wordt gehouden zal het volgende nummer op eerstgenoemde datum in vergrote omvang verschijnen en grotendeels aan „het boek” gewijd zijn (met behoud overigens van een aantal vaste rubrieken). Daarna zal *Mens en Wereld* op 21 april verschijnen en vervolgens weer om de veertien dagen.

Voor de oorspronkelijk lutherse, nu anglikaanse Hannoveranen werd deze hymne gecomponeerd door een man van calvinistische komaf, die was gedoopt in een kerk die zijn Hollandse geloofsgenoten zeker al een eeuw zouden hebben herdoopt, want ze heette „unserer lieben Frauen”.

Nu is het wel waar, dat Händel dit Te Deum, minstens zijn zesde overigens, in 1743 componeerde. In een nieuwe vertaling, wel mede om met het oog op de haast gebruik te kunnen maken van een vroeger compositie. En in 1743 waren de religieuze tegenstellingen in Europa afgekoeld tot de temperatuur, die ze in Holland al hadden gekregen zodra de Spanjaarden min of meer onschadelijk waren gemaakt. En de nationale tegenstellingen, die later in de eeuw een nu nog nasmeulende brand zouden stichten, waren nog niet opgelaaid. Engeland accepteerde in de achttiende eeuw de Duitser Ha(e)ndel als nationale held met dezelfde vanzelfsprekendheid als dat bij ons twee eeuwen eerder was gebeurd met Willem van Oranje.

Intussen is ook het concert, waarover we het eigenlijk hebben, al weer enkele jaren historie: deze unieke harmonie van glas, klank en steen is verklonken.

Klank vastgelegd

De steen is er echter nog: de Janskerk is nog gaaf en met glas en al te bezichtigen. Maar de klank is er ook nog. Op Fontana 875015 CY is de uitvoering stereofonisch vastgelegd.

Stijlmijmerij

In een mijner stijlmijmerijen heb ik in een dulle bui de jongere verbondsleden uitgedaagd een cabaretgroep te vormen en in maart of april van dit jaar met een programma op de planken te komen. Zoiets – ik bedoel die uitdaging – moet je wel eens lanceren om de boel aan de gang te brengen, maar als ik heel eerlijk mag zijn: met een aardigheidje zo tegen het eind van 1962 zou ik al best tevreden zijn geweest. Maar nu blijken er in het Verbond waarachtig mensen te zijn, die in doldriestheid niet wensen onder te doen voor ene Styliet en die hem zelfs in voortvarendheid verre de baas zijn! Wat is er geschied?

Enige weken na de hierboven bedoelde stijlmijmerij kon ik in een voetnoot de geboorte aankondigen van een toneelgroep in de gemeenschap Haarlem. De duin- en zeelucht heeft waarschijnlijk een zeer gunstige invloed gehad op de groei van het wicht, want zaterdag 20 januari jl., nauwelijks enkele maanden oud, kwam het prille schepsel in de Nieuwjaarsbijeenkomst van de Haarlemmers reeds met een toneelstuk: „De brief van Don Juan” voor het voetlicht.

Kijk, zulke dingen zijn nu ook mogelijk bij ons. Nu weet ik niet, of mijn „gezuig” het oprichten van die toneelgroep heeft bewerkstelligd of misschien bevorderd, dan wel of die Haarlemmers al lang in stilte aan het voorbereiden waren. Met de nog verse herinnering aan Gijsbrecht van Aemstel in het achterhoofd acht ik deze lieden tot alles in staat! Zelfs om binnen afzienbare tijd met een eigen zangkoor voor het front te komen. Tussen haakjes: ons Amsterdamse koor Vox Humana is graag bereid inlichtingen en adviezen in deze te geven!

Maar nu nog even die Nieuwjaarsbijeenkomst in Haarlem. Uit een verslag van een zeer opgetogen oor- en ooggetuige mag ik opmaken, dat ze daar stevig de blommietjes hebben buiten gezet. Hoe kan het ook anders in zo'n oord van louter bollenkwekers! 't Begon al om zeven uur en om elf uur werd het programma besloten om nog gelegenheid te heb-

Dat wil dus zeggen dat men met de ogen dicht praktisch dezelfde akoestische indruk krijgt als destijds bij het concert – als u dit wilt aannemen op gezag van iemand die het concert heeft mogen beleven en de plaat kent. Het betekent ook, dat de mechanische perfectie ontbreekt.

Dat is een voordeel, wanneer de onvolkomenheden irrelevant genoeg zijn om niet op de duur te gaan irriteren. Perfectie ontnemt in een vrij langdurig stadium van het gebruik van een grammofoonplaat iets aan de spanning.

Zo bevat deze plaat een minder zuivere passage van de bas David Hollestelle (die over het algemeen echter een prachtige partij zingt) en een kuchje van een toehoorder. Daar staat een waarlijk feestelijke uitvoering tegenover met uitstekende, ten dele wondermooie soli (verder van Annette de la Bij, Aafje Heynis en Arjan Blanken) en een volmaakte orgelpartij van Albert de Klerk.

Waarom hij niet op hoes en etiket genoemd wordt, evenmin als het Concertgebouworkest (de Bachvereniging weer wel) wordt niet duidelijk. Een aardig trekje is daarentegen, vooral in stereo (de plaat is ook in een eenkanalige versie in de handel), dat de opname wordt voorafgegaan door een kleine reportage van spel van beiaardierster Maria Blom, compleet met de vogeltjes uit de bomen rondom de Goudse Janskerk, de best mogelijke plaats om een Te Deum van Händel te laten klinken.

James Suttorp

ben voor een dansje. Historisch-materialistisch heel juist gezien werd er eerst een fundering gelegd van sandwiches, kleine hapjes en koffie, op welke soliede onderlag een geheel door eigen leden verzorgd programma werd opgetrokken, bestaande uit muziek en voordracht, wederom besproeid met koffie en aangevuld met cake. En passant ging er nog een amerikaanse verlote taart doorheen en toen kwam dan het „piece de resistance” waarop ik al doelde: het eerste optreden van de toneelgroep. Het spijt mij oprecht dat ik er niet bij kon zijn, want er is aan de ene kant van het voetlicht zo uitstekend gespeeld en aan de andere zijde zo daverend gelachen, dat er werkelijk van een nieuw element in onze bijeenkomsten gesproken kan worden. En wat had ik graag voor Mens en Wereld een interview met de spelers gehad! Maar wat niet is kan nog komen, want naar ik gehoord heb is de toneelgroep niet van plan in het Spaarne te blijven liggen, maar hebben de spelers zich reeds bereid verklaard bij wijze van vlagvertoon naar naburige gemeenschappen op te stomen.

Van de ene bisschopsstad naar de andere. Een lid uit Utrecht, oud-student, stuurde een enthousiaste brief over het voorstel om aan cabaret te gaan doen. Hij biedt zich aan als technicus, decorontwerper, cabaretier, zanger en pianist (ik mag zo'n bescheidenheid wel!). Alleen voor ideeën en het mede-uitvoeren daarvan heeft hij een paar creatieve en productieve lieden nodig, liefst van beiderlei kunne. Kom, aan, Domstedelingen, hier ligt uw kans. Haarlem zijn toneelgroep! Amsterdam zijn zangkoor! Utrecht zijn cabaretgroep? We zijn benieuwd!

Styliet

N.B. Wie er iets voor voelt in Utrecht, die stelle zich onverwijld in verbinding met Martin J. Spronk, Maasstraat 78 te Utrecht.

En inlichtingen over Vox Humana zijn te verkrijgen bij mevrouw H. Meyer-van Praag, Johan Huizingalaan 239 in Amsterdam-West.

Terwijl de Haarlemse toneelgroep voor optreden in andere gemeenschappen bereikbaar is p/a mevr. G. Brakel, Fred. Hendriklaan 44 te Haarlem.

IK denk er ZO over

De figuur van de Buddha

Het beeld van de Lichtbrenger, de Buddha, wordt door vele schrijvers uit het westen totaal verkeerd getekend. Dit is wellicht het gevolg van onvoldoende kennis van de Buddhistische lectuur en het klakkeloos ingaan op deze onjuiste gegevens. Zoiets kan zeer bedenkelijk worden, vooral in deze tijd.

1. Dat de heer Van Roijen (M. en W. 1961 nr.22) de Buddha „overigens bewondert” lijkt mij vreemd. „Iemand die totaal niets deed” is m.i. geen bewondering waard.
2. Buddha betekent: iemand die verlost is. Buddha is dus geen voornaam, doch betekent: de Verlosser.

Prins Siddharta Gautama (zijn juiste naam) was zeer tevreden met zijn weeldeleven in een zeer uitgebreid lusthof. Eerst toen hij tegen de wil van zijn vader het leed van anderen zag, besloot hij hiervoor een oplossing te zoeken.

Dit is dus iets anders dan „niet aanpakken”.
3. Hij bestudeerde bij de wijze mannen alle filosofische, psychologische en religieuze waarden, benevens een 100 % kennis van circa twintig cosmoswetten. Dit strookt niet bepaald met „niets doen om anderen te helpen”.

4. Gautama ging verder, hij probeerde zijn lichaam te bedwingen met vasten en kastijding. Opeens zag hij in, dat slechts zelfmoord overbleef – *zonder oplossing van het probleem*.

5. Eindelijk, na zeven jaren zwoegen kwam de verlichting en het juiste inzicht. Nu kon Gautama, als een Buddha, anderen van de pijnen van het leed verlossen. Hij was nuchter genoeg om te weten dat het leed nooit te ontgaan is. (Verg. bijv. het mooie weer van de vakantie-ganger met het teveel aan zon, dus slechte weer, voor de landbouwer.)

6. De Buddha richtte zijn aandacht vooral op de werkelijkheid (existentie), sprak nuchter, soms humoristisch, soms scherp. Abstracte symbolen of waarheden zal men in de oorspronkelijke Buddhistische werken niet vinden, wel in de onjuiste vertalingen van zijn 90.000 preken, toespraken, enz.

De monniken werken hard, zowel wat betreft de handenarbeid, als de studie en geestelijke verzorging. De nonnen geven maatschappelijke hulp. Er zijn geen priesters. Bhikkhu (sanskriet Bhikshu) betekent monnik.

De heer Van Roijen vraagt wat de Buddha deed om de levensomstandigheden te veranderen.

Hierover zou ik boekdelen kunnen schrijven. Ik kan niet te veel ruimte vragen en blijf daarom bij deze tijd.

In nr. 21 van „Mens en Wereld” staat een artikel over Heidegger van dr. J. de Roy, waarin wordt gewezen op het feit dat Heidegger in zijn latere leven negatief atheïst werd. Wie was daarvan de oorzaak? De Buddha en zijn leer.

William Barrett schrijft in een voorwoord dat een werk van prof. D. T. Suzuki (over het Zen-Buddhisme) inleidt, het volgende:

A German friend of Heidegger told me that one day when he visited Heidegger, he found him reading one of Suzuki's books.

„If I understand this man correctly”, Heidegger reported, „this is what I have been trying to say in all my writings.” (Een Duitse vriend van Heidegger vertelde mij dat hij hem bij een bezoek aantrof terwijl hij een van Suzuki's boeken las. „Als ik deze man goed begrijp”, verklaarde Heidegger, „is dat het wat ik in al mijn geschriften heb proberen te zeggen.”)

Als Buddhiste en klein onderdeel van bijna een miljard vrienden van de leer van de Buddha

acht ik het mijn plicht een juist beeld van de Buddha te schetsen. Pandit Nehru, prof. Das Gupta, Heidegger, bekende dieptepsychologen als dr. C. G. Jung, de Fransman Hubert Benoit zijn geen onpraktische dromers en allen bewonderaars van de Buddha en zijn werk.

G. M. H. Duinker-Fourdraine

Naschrift

Mevrouw G. M. H. Duinker-Fourdraine, hartelijk dankzeggende voor uw commentaar, veroorloof ik mij enkele aantekeningen:

1. Volgens schrijfster betekent Buddha: „Verlosser”. Volgens de heer J. B. Horner in „The

concise Encyclopedia of living Faiths” (wij citeren uit de Nederlandse vertaling: „Zo zoekt de Mens zijn God”, R'dam 1960, p. 283) betekent Buddha: „Ontwaakte” of „Verlichte”. De omschrijving „Verlosser” acht ik onjuist, mede omdat het de Buddha er niet om ging, als verlosser, doch als wegwijzer naar zelf-verlossing op te treden.

2. Wat de Buddhistische nonnen betreft, de heer Horner deelt op p. 283 mede: „Een paar jaar later ontstond er ook een nonnenorde, maar hoewel deze kennelijk eveneens een grote omvang heeft verworven, is zij door een betreurenswaardige reeks omstandigheden weer verdwenen.”

3. Volgens de Algemene Winkler Prins van 1956 (deel II, p. 182) zijn er momenteel niet meer dan 300.000 Buddhisten.

4. In mijn naschrift (M. en W. van 18 nov. '61) stelde ik de vraag: „Wat deed hij, om de levensomstandigheden te verbeteren? Totaal niets.” Ofschoon schrijfster „hierover boekdelen zou kunnen schrijven”, heeft zij niet aangetoond, dat mijn antwoord er naast was.

Assen

P. D. van Roijen

Dank voor steun aan gedetineerden

In een tijd waarin eerbied voor het leven en respect voor de medemens eerder een farce dan een wezenlijk onderdeel van de ethiek is, en waarin het succes van het streven naar geestelijke zelfverwerkelijking in het algemeen wordt afgemeten aan het gewonnen bezit; in deze tijd van passieve ontspanning en onbeheerste zucht naar sensatie, bestaan er personen die de kracht en de energie opbrengen zich, naast hun vaak verantwoordelijke maatschappelijke functie en hun gezin, in te zetten voor de nood van de medemens. Dit uit louter ideële overwegingen.

Men moet bekend zijn met de huizen van bewaring en de gevangenissen om te kunnen beseffen wat dáár door mensen geleden wordt.

Ook moet men de traditie en het regiem in dergelijke inrichtingen hebben ondergaan om te kunnen begrijpen hoe moeilijk het is om tot contact met de gedetineerden te komen. Maar vooral ook moet men willen zien dat de geestelijke instelling van de gevangen mens geheel verschillend is van zijn structuur en gerichtheid in de maatschappij.

Dit te willen zien en daarbij open te willen staan voor het leed van de gedetineerde en zijn zorgen voor zijn gezin; daarbij een gewillig oor te verlenen aan de uitingen van opgekropte gevoelens van spijt over de meest ergerlijke vormen van misdadigheid; de geestkracht opbrengen om begrip en tact te stellen tegenover haat en verbittering, daarbij pogend die verbitterde en gedeklasserde mens zo om te buigen dat voor hem het leven weer aanvaardbaar wordt, eist moed en diepe eerbied voor het leven.

Het eist het rotsvast geloof dat ieder mens het goede wil en het eist de overtuiging dat de belangrijkste taak van de mens een dienende taak is in het belang van de medemens.

Ik wil daarom – en ik spreek namens velen – openlijk mijn dank, achting en diep respect uitspreken voor het team geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond in de gevangenissen.

„Moge hun arbeid een belangrijke bijdrage zijn tot de uiteindelijke verbetering van de maatschappij.”
Met dank: v. d. B.

Het wapen der zwakken

Ik vind het niet aardig – vanuit het humanisme dan gezien – dat onlangs in „Mens en Wereld” telkens over het wapen der „zwakken” werd gesproken als men bedoelde „geweldlozen”. Zijn de laatsten, d.w.z. diegenen die geen geweld en wapens zoals tanden, klauwen, knotsen, speren, geweren en bommen willen gebruiken om kwesties tussen mensen op te lossen, dan per se de zwakken, omdat ze begrip, intelligentie, wilskracht, overtuiging en liefde daarbij willen aanwenden? Hoe is het dan in de geschiedenis toegestaan dat wij Nederlanders niet met revolvers rondlopen en granaten en stenguns in huis hebben? Dat is toch een ontwikkelingsproces en een kwestie van organisatie geweest, die in de 16de eeuw al voltrokken waren. Sindsdien was er politie en waren er huursoldaten voor internationale conflicten. Erasmus en de zijnen – de mensen en groepen die door Friedrich Heer worden samengevat in zijn boek „Die dritte Kraft” – zijn daarna tegen het oorlogsgeweld gaan protesteren vanuit hun christen-humanisme.

Het heeft niet veel mogen baten, want het kapitalisme, en het nationalistisch-industrialisme

hebben met Napoleon volkslegers (of volksvloot in Engeland) met dienstplicht aan de orde gesteld en de 20ste eeuw heeft zelfs twee wereldoorlogen beleefd. Maar plotseling heeft de wetenschappelijke ontwikkeling door haar ontdekkingen op het gebied der atomen de oorlog tot een verouderd en onbruikbare instelling gemaakt: volgens die atoomgeleerden zelf n.l. is de oorlog tot zelfmoord geworden, zelfmoord van heel de mensheid en vergiftiging van de grond waarop ze leeft en van de lucht die zij inademt. Volgens hen zou een atoomoorlog in de V.S. 120 miljoen doden maken, in Rusland 200 miljoen en in Engeland en West-Europa de totale bevolking; over de anderen wordt niet eens gesproken, behalve in de doodgezwegen film „On the beach”. Elke conventionele oorlog zal volgens die Pregwash – en andere kernfysici in een nucleaire oorlog eindigen.

De in de discussie telkens genoemde Sir Stephen King Hall, een militaire deskundige (zie zijn „Common Sense in Defence”, 1960) wil voor Engeland eenzijdige atoom-ontwapening en

(slot op pag. 7)

Fundamentele bereidheid nodig

Een fundamentele bereidheid tot het met de wapens verdedigen van onze democratische vrijheden zou geen onzer misstaan, integendeel. Het zou beslist onvoldoende zijn wanneer wij deze bereidheid tot verdediging van onze gemeenschap slechts zouden kunnen zien als een nu eenmaal onontkoombare nationaal opgelegde plicht.

Men behoeft evenwel geen morele en mentale geweldenaar te zijn, om de genoemde bereidheid in zich aanwezig te voelen. De uitingen van kolonel Haex ken ik niet anders dan uit uw artikel. De hierin vermelde citaten zijn niet alle bewonderenswaardig. Evenmin zijn dat evenwel de citaten uit het Haarlems Dagblad. Bij iedere ademtucht profiteren wij van het feit, dat wij leven in een vrije democratische wereld, ook al kleven aan deze wereld uiteraard ook onvolkomenheden.

Als één hiervan beschouw ik zeker, dat zowel aan jongeren als ook aan volwassenen op onvoldoende wijze wordt voorgehouden en geleerd deze vrijheden naar waarde te schatten. Naar mijn mening ligt hier een taak voor allen, die verantwoordelijkheid dragen voor groepen van medemensen, speciaal van jongeren.

In principe behoren militaire leiders daarvan niet te worden uitgesloten, al zou deze taak misschien eerder behoren toe te vallen aan de mensen van het onderwijs. En dat een diepgevoelde waardering voor de samenleving waarvan men deel uitmaakt tevens tot gevolg zou hebben een fundamentele bereidheid om deze samenleving te verdedigen, lijkt logisch en is ons gedemonstreerd in de jonge staat Israël.

Het is de moeite van het overdenken waard, dat slechts weinigen in ons land de bereidheid tot vechten van het Joodse volk hebben menen te moeten kwalificeren als een moreel en mentaal geweldenaarschap. Ik heb ook nergens kunnen lezen dat deze mensen verder maatschappelijk en cultureel verloren zouden zijn. Met deze opmerkingen wil ik overigens niet geacht worden de zaak der Israël's ongenueanceerd als wit te zien.

De schrijver van het Kritisch Allerlei wens ik tenslotte gaarne een meer kritische instelling dan blijkt uit dit commentaar.

P. H. v. Terwisga

Slot van pagina 6)

beschouwt dan het conventionele leger nog hoogstens geschikt als politiemacht. Bij een invasie van de Russen – waarin hij niet gelooft – zou men geweldloos verzet moeten toepassen, als Engeland zijn eigen „way of life” wilde behouden. Maar dat geweldloos verzet moet geleerd worden, even goed als het andere, en waarschijnlijk met meer moeite, omdat openheid naast vaste eigen overtuiging, zelfstandig handelen, wilskracht, geestdrift en liefde, nu juist de krachten zijn die in onze samenleving, haar opvoeding, onderwijs, cultuur- en gedragspatroon heel erg verwaarloosd zijn.

Wel lijken dit mij specifiek-menselijke krachten die, hoewel weinig ontwikkeld, toch de enige redding van de mens en zijn toekomst betekenen. Het geweld daarentegen is alleen nog verdedigbaar door lieden die bewust of onbewust de nieuwste leuze huldigen van: „Liever (dode) wolf, dan (levende) mens.” Indien zij niet van kwaden wille zijn, n.l. verslingerd aan de kortzichtige economie van de oorlogsvoorbereiding of aan het nog lichtzinniger Westeuropese superioriteitsgevoel, zullen zij door nog even over hun mens-zijn door te denken, zich van die kwade koorts kunnen bevrijden.

Dr. G. J. Geers

Is van (en voor) een kolonel geen goed woord te verwachten?

Met pijnlijke verwondering heb ik uit het „Kritische allerlei” van 27 januari moeten constateeren met hoeveel gebrek aan welwillend begrip en overmaat aan vooroordeel uw kritikaster de kolonel Haex te lijf gaat omtrent de wijze van uitvoering van de hem opgedragen taak als chef van de nieuwe afdeling van de Generale Staf, V.V.P. geheten, n.l. „Voorlichting, Vorming en Psychologische Oorlogsvoering.”

Dat de kolonel de soldaten inlicht omtrent de psychologische beïnvloeding, die in oorlogstijd helaas als regel erop gericht is om bij de vijandelijke bevolking onlustgevoelens en demoraliserende sentimenten te zaaien en de eigen troepen en bevolking daarvoor zo veel mogelijk te vrijwaren, behoeft geenszins afkeurenswaardig te zijn (waarom anders 'n leger?), in het bijzonder „tegen vijanden, die een fatale bedreiging van onze persoonlijkheid vormen, die onze vrijheid van denken, onze politieke nuancering, onze vredes-wil, onze humaniteit en innerlijke cultuur, ons individualisme, bedreigen”.

En uit niets blijkt weer de hatelijke suggestie van uw kritikus dat de kolonel zou beweren dat „de mens die waarden moet wegsnijmen en er een geweer voor in de plaats moet nemen!” Dat de kolonel, volgens de Haagse Post een wat simplistische uitleg geeft van de tegenstelling democratie-communisme en zegt dat voor communisten als goed of slecht geldt wat de partij hen als zodanig voorschrijft, is m.i. niet zo dwaas, gezien het gemiddelde intelligentiepeil van veel jonge soldaten, en het is daarenboven in zijn algemeenheid niet zo ver bezijden de waarheid.

Het goedkope en hatelijke slot van uw beschouwing, waaruit dan zou moeten blijken „hoezeer wij al door kolonel Haex en zijn vrienden geëndoctrineerd zijn,” zal dan wel beschouwd worden als speciaal op ondergetekende van pas te zijn. Ik wil geen uitdrukkingen van uw scribent, als „het grofst schandaal” overnemen, doch wel mijn verontrusting en spijt betuigen dat in ons tijdschrift een kritikus aan het woord wordt gelaten, die zich zodanig door blinde vooringenomenheid laat meeslepen dat zijn conclusies stuk voor stuk een zo ongunstig mogelijke interpretatie geven van de bedoelingen van een tegenstander, met voorbijzien van iedere betere uitleg, die men er redelijkerwijze ook aan zou kunnen geven.

Wellicht kan enige voorlichting van de afd. V.V.P. er o.a. het zijne toe bijdragen om uitspattingen, als gesignaleerd in M. & W. van 13 januari te voorkomen. Dat van hogere militairen alleen het tegenwoordig verwacht zou mogen worden, lijkt mij een onwaardige en in zijn algemeenheid ongemotiveerde vooronderstelling, – ook voor de meest pacifistische humanist, tot welke categorie zich in alle bescheidenheid mede rekent te behoren, Uw dienaar,

Den Haag

Ir. J. H. de Jongh

Onderschrift

Het is uiteraard niet doenlijk in de beperkte ruimte die voor een berichtje in „Kritisch allerlei” beschikbaar is, volledig recht te doen aan het vrij uitvoerige artikel dat in het Haarlems Dagblad heeft gestaan. Wie het interesseert

vraagt het nummer van 14 september 1961 als-nog aan.

De beknoptheid van onze citaten moeten wij het dan ook wel wijten, dat de heer De Jongh in kolonel Haex' woorden een waarschuwing meent te mogen lezen tegen de praktijken van anderen. Het zijn (helaas) de methoden van de kolonel zelf, zoals hij bij herlezing van ons stukje zal opmerken. Van zijn eigen psychologische oorlogsvoering zei de kolonel, dat er vier groepen waren tot wie die zich moest richten, het is de bedoeling van de afdeling V.V.P. van onze Generale Staf zelf, onlustgevoelens, twijfel, wantrouwen, angst en andere demoraliserende sentimenten onder de vijandelijke bevolking te zaaien (vraag: is een gehele bevolking ooit 'vijandelijk?'), en de eigen soldaten en bevolking te beïnvloeden door een simplificatie van feiten waarvan wij maar een enkel voorbeeldje konden noemen. Het zal ook wel aan de heer De Jonghs boosheid moeten worden geweten, dat hij ons woorden in de mond legt, die wij uit het Haarlems Dagblad aanhaalden; maar dat maakt ook weinig verschil, want wij zijn het wel degelijk met het H.D. eens, wanneer dat schrijft, dat men, door op de gesignaleerde wijze de methoden van de tegenstander over te nemen, alle menselijke waarden wegsnijmt om er een geweer voor in de plaats te nemen. Hoeveel beter echte voorlichting (ook door militairen) kan zijn, blijkt bijvoorbeeld uit een serie artikelen over de werking van onze democratie in de Legerkoerier, een soort voorlichting dat – en dat zijn we met de brieven-schrijvers eens – inderdaad broodnodig is.

Waar het, ook in het artikel van de heer Terwisga, om draait, is die „fundamentele bereidheid tot vechten”, die wij – wij herhalen het – niet alleen niet wensen, maar sterk veroordelen. Het woord fundamenteel houdt in, dat die bereidheid de grondslag zal moeten vormen van de overtuiging die kolonel Haex en de zijnen de soldaten willen aanpraten. Dat nu wensen wij niet te aanvaarden. Wanneer de overgrote meerderheid van ons volk bereid is in uiterste noodzaak naar de wapenen te grijpen, als het helemaal niet anders meer kan, en uit motieven die zuiver defensief zijn, dan kunnen wij dat respecteren. Maar dat is geheel iets anders dan een fundamentele bereidheid tot vechten, die je ook zou kunnen vertalen met *vechtlust*. Die hebben ook de Israël's niet. Wie die lust om te vechten (dus ook wanneer het niet een geval van uiterste noodzaak betreft) in zich voelt, behoort naar onze mening wel degelijk tot wat de heer Terwisga de „mentale geweldenaars” noemt. Het zal onze geachte brieven-schrijver, als hij de betekenis van het woord fundamenteel zich realiseert, duidelijk zijn, dat dezulken slachtoffers zijn van een soort S.S.-mentaliteit, die ons niet de juiste lijkt om onze democratische vrijheden te verdedigen.

Dat heeft met vooringenomenheid niets te maken (waar hebben wij beweerd dat een kolonel niet iets goeds zou kunnen zeggen?), laat staan met pacifisme (tenzij men de grote meerderheid van ons volk, die de bewapening als een onontkoombare noodzaak aanvaardt, pacifistisch zou willen noemen), het is een kwestie van democratisch verzet tegen het overnemen van totalitaire methoden, het streven onze genuanceerde meningen gelijk te schakelen in een zwart-wit-schema dat met de werkelijkheid nauwelijks meer te maken heeft. Wij willen – om de woorden van kolonel Haex zelf aan te halen – graag zelf uitmaken wat goed of slecht is, en achten het communisme beslist niet de enige vijand van onze democratie.

Red. K.A.

Zeddam-Montferland

Voor een heerlijke rustige vakantie in een uniek natuurgebied met prachtige bossen: Pension „Wijde Blick”. Uitstekende verzorging. Bij weekverblijf f 8,- p.p.p.d. Tel. 08345-4 93.

HOEST UW KIND?

Nattermann's Melrosom Forte helpt, lost taai slijm op, smaakt goed. Flacon f 2,- bij elke drogist.

Dame, middelbare leeftijd, 1 kind, zoekt kennismaking met **degelijk beschaafd heer** tot 60 jaar, met goede positie, doel harmonisch huwelijk. Brieven onder no. mrt. 6 a.h. bureau v.d. blad.

Maatschappelijk werkster te Amsterdam, zoekt met spoed een **goede betrouwbare hulp** in- of extern, die haar van 's maandags t/m vrijdags van 9-5 uur kan vervangen om haar zoontje van 15 maanden te verzorgen en daarnaast zelfstandig de huishouding waar kan nemen. Brieven onder nr. mrt. 4 a.h. bureau v.d. blad.

HARDNEKKIGE HOEST?

Prikkel- en kramphoest? Nachten- en rokershoest? Bronchicum Elixir helpt snel en zeker. Flacon f 2,- bij elke drogist.

Ons aan de rand van het bos staande **zomerhuis**, voor 6 personen is voor billijke prijs nog te huur tot 14 juli en na 25 augustus. Oude Bosweg 48, Ermelo, tel. 22 18.

Door een moeilijke levenssituatie lukte het mij niet eerder contacten te leggen. Ik ben een vrouw van 42 jaar, niet slank en niet dik; opleiding kunstnijverheidsschool en thans ook in deze richting werkzaam. Zo graag zou ik langs deze weg een contact bespoedigen, omdat ik, net als diegene die hierop misschien antwoorden zal, nog wat van het leven wil maken en niet langer alleen wil zijn. Wie voelt zich ook in een dergelijke omstandigheid? Brieven onder no. mrt. 1 a.h. bureau v.d. blad.

Overgangsleeftijd? Migraine? Ongezonde teint? Jeugdpuistjes? Verstopping? Vetzucht? Nattermann's bloedzuiverende thee no. 8 helpt. Groot pak f 1.85 bij elke drogist.

Alleenstaand man, zoekt **gepens. wed. ± 50 jaar**; om aan beider bestaan gezelligheid en levenswaarde te geven. Brieven onder nr. mrt. 3 a. h. bureau v. d. blad.

Voor spoedig gevr. **plv. huisvrouw**, midd. leeft. in kl. gezin., hum., veget. Zwolle. Brieven onder no. mrt. 2 a. h. bureau v. d. blad

Dame 43 jaar zou gaarne willen **corresponderen** met ser. dame of heer. Brieven onder no. mrt. 5 a.h. bureau v. d. blad.

NACHTELIJKE TOBBERIJEN.

Calma Dragées brengen overspannen zenuwen tot rust. f 2,- bij elke drogist.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de **humanistische overtuiging**

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. B. W. Schaper, Drs. P. Thoenis en Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht
Giro 582293

Zo juist verschenen:

„DE HUIDIGE MENS BESCHOUWING”
(publ. door het N.G.C.)

geschreven door:

Dr. W. Couturier S.J.
Prof. Dr. B. M. I. Delfgaauw
Dr. H. Faber
Dr. K. J. M. van de Loo
Prof. Dr. C. A. van Peursen
Drs. J. G. van der Ploeg
Prof. Dr. A. Poslavsky
Dr. J. P. van Praag
Drs. H. Redeker

Deze brochure is te bestellen bij het Centraal bureau bij voorkeur door storting of overschrijving van f 1,50 op postrekening 304960 t.n.v. H.V., Utrecht, met vermelding op het strookje NGC no. 24.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.